

**Cornel Ungureanu, *Artei paricidului la români*,
București, Editura Cartea Românească, 2017, 119 p.**

Grațiana BENGA-ȚUȚUIANU

Institutul „Titu Maiorescu”,
Filiala din Timișoara a Academiei Române

În lucrarea dedicată lui Dostoievski, Freud vorbește despre necesitatea pregătirii psihanalitice înainte de mărturisirea directă a intenției de paricid. Acestei pregătiri psihanalitice Cornel Ungureanu îi adaugă, prin disjuncție, (ceea ce numește) o „deturnare artistă”.

O imagine a literaturii române din perspectiva sensibilă a paricidului propune criticul timișorean – de fapt, reluare a unuia dintre segmentele *Istoriei secrete a literaturii române* (2007), cărui i se aduc modificări, completări, clarificări și reordonări. Față de *Istoria secretă...*, se elimină un capitol dedicat lui Zaharia Stancu, dar apar o introducere teoretică și, mai apoi, pagini substanțiale despre Tudor Arghezi, Panait Istrati și Eugen Ionescu. Dacă despre răsfrângerile biografiei în opera lui Mateiu Caragiale și Camil Petrescu s-a mai scris, în cazul altora „substituțiile, transcrierile terapeutice, «atenuarea și învăluirea» prin literatură nu au fost sesizate sau nu au fost numite. [...] Nimic mai infamant, într-o societate tradițională, ca mama să fie

servitoare, ca tatăl abuziv să fi profitat de inocența femeii. Cum se poate salva fiul natural decât prin apel la șansa de a-și recupera biografia cu ajutorul imaginarului?” În căutarea biografiei alternative, așadar, îi descoperă Cornel Ungureanu pe Panait Istrati, Mihail Sadoveanu și G. Călinescu. Pe Tudor Arghezi, Hortensia Papadat-Bengescu, Eugen Ionescu. Pe Mircea Streinul și Eugen Barbu.

Relevantă în eșafodajul *Artei paricidului la români* este introducerea în *Politica și poetica transgresiunii* – text lămuritor pentru semnificația și impactul unor concepte (opoziție și transgresiune), dar și al relațiilor dintre ele. Reperul îl constituie distincțiile operate de Peter Stallybrass și Allan White: „Opoziția sus/jos pe care se întemeiază judecățile noastre estetice [...] nu funcționează niciodată într-un vid cultural. Ea comunică strâns cu încă trei planuri: social, corporal și geografic. Primul opune clasele sociale... Al doilea separă o topologie... a corpului. Al treilea pune Centrul (Metropola, capitala) într-o relație opozițională cu periferia.” Dar transgresarea oricăreia dintre ierarhiile atrage după sine preschimbări în toate celelalte și, implicit, determină răsturnări în ierarhiile stabilite pe criterii estetice. De aceea, Cornel Ungureanu urmărește să decanteze reșezările frontierelor și să sondeze reziduurile rămase în urmă, ținând în permanență ideea și conexiunea. Interesantă se arată, bunăoară, relația dintre Arghezi, Galaction, N. D Cocea și I. G. Duca – atât lectura *Cimitirului Buna-Vestire*, cât și raportul dintre sacru și profan în România primelor decenii al secolului XX se nuanțează prin acest sistem de oglinzi.

Pornind de la tema spinoasă anunțată în titlu, cu multiplele ei variante de reflexie în literatura română, derivă și alte trasee de analiză: raportul dintre istorie și ficțiune, rolul autorului / naratorului, funcția personajului, exil, strategii regionale, eros, moarte / renaștere, mesajul / metafora numelor (cu precădere la Mircea Streinul) etc. Unele vechi aproape ca istoria literară, altele mai noi, aceste traiectorii exploratoare permit descoperirea unor vecinătăți (Eugen Ionescu și Emil Cioran e una dintre ele), stabilesc diagnostice, prilejuiesc redistribuiri și simptomatice conectări sau contraste. Observațiile fixează amănuntul, fără a pierde din vedere ansamblul.

Abordarea lui Cornel Ungureanu e întotdeauna bifocală, iar distanța e reglată după necesități: se apleacă asupra microscopului, cercetând microcelular un detaliu, pentru ca imediat după aceea să investigheze, ca printr-o lunetă, fenomenul în largă lui desfășurare. „Mama, pământul care rodește aberant – este plin de ciulini – mahalalele, casele mizerabile, provizoratul îl desprind pe tânărul Panait Istrati de lumea veche. Opțiunea pentru socialism a tânărului [...] a fost desigur, și o consecință a nașterii sale. [...] Dorul de ducă a lui Panait Istrati trebuie legat nu doar de temperamentul său sudic, neașezat, fierbinte, ci și de statutul pe care îl are într-o familie lovită de blestem.” După expunerea biografiei de lider socialist (înainte de a deveni scriitor), Cornel Ungureanu remarcă cele două niveluri ale geografiei literare în cazul Istrati: „primul, legat de Internaționala a III-a a revoluției mondiale, a Utopiei comuniste, al doilea, al recuperării, prin literatură, a lumii prin care a trecut. A spațiilor care îi dau identitate.” Iar apoi cercul se deschide: „Rătăcirile, drumul, aventura, ținuturile exotice se repetă într-o geografie simbolică. Așa cum există un *homo aestheticus*, un *homo economicus*, există și un *om al utopiei*, un personaj destinat să imagineze și să caute ținuturile imaginare ale lumii noi.”

Se cuvine subliniat că *Arta paricidului...* nu cade în păcatul suprainterpretării. Și ansamblul, și detaliile probează un echilibru cu atât mai demn de admirație cu cât tema e alunecoasă. Iar ceea ce Cornel Ungureanu analizează, justifică și evaluează este notat în enunțuri sintetice, nu o dată emblematică – fapt care îi atribuie studiului de specialitate (convențional și arid, de cele mai multe ori) eleganță semantică și răsfături revelatoare. Mai precis, îl metamorfozează într-o narațiune care distrage atenția de la armătura teoretică, pentru a scoate în evidență rezonanța prozastică și sensul ramificat al întregului demers.